

การศึกษาวิเคราะห์การเข้าถึงคุณค่าของรัตนะในพระไตรปิฎก An Analytical Study on the Accessibility of Ratana's Values in Tipiṭaka

¹วรรณทิพา สังขสุตร ²พระเทพวัชรจารย์, (เทียบ สิริญาโณ)

³พระมหาอดิเดช สติวโร และ ⁴มนตรี สิริโรจนานันท์

¹Wanthipha Sangkasoot ²Phra Devvajracarya (Thiab Siriñaño)

³Phramaha Adidej Sativaro and ⁴Montree Sirarojananan

¹²³คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹²³Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

⁴คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

⁴Department of Philosophy, Faculty of Liberal Arts, Thammasart University

¹Corresponding Author, Email: pepsipar@hotmail.com

Received October 8, 2023; Revised November 2, 2023; Accepted: November 7, 2023

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาคุณค่าของรัตนะในพระไตรปิฎก เพื่อศึกษาการเข้าถึงคุณค่าของรัตนะในพระไตรปิฎก และเพื่อศึกษาวิเคราะห์การเข้าถึงคุณค่าของรัตนะในพระไตรปิฎก การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการวิจัยทางด้านเอกสาร ผลการวิจัยพบว่า 1) คุณค่าของรัตนะที่ปรากฏในพระไตรปิฎก พบว่ามีคุณค่าทั้งทางโลกและทางธรรม รัตนะทางโลกมีคุณค่าในฐานะเป็นปัจจัยในการสร้างคุณประโยชน์ให้แก่ตนเอง ครอบครัว และสังคม ส่วนรัตนะทางธรรม มีคุณค่าทางโลกิยะ สำหรับการดำเนินชีวิตทางโลกอย่างมีคุณภาพ และมีคุณค่าทางโลกุตตระ สำหรับการดำเนินชีวิตเพื่อการบรรลุธรรม 2) การเข้าถึงคุณค่าของรัตนะในพระไตรปิฎก อันได้แก่ (1) คุณค่าของรัตนะทางโลก เข้าถึงได้โดยการประพฤติจักรวรรดิวัตรอันประเสริฐ บำเพ็ญทาน รักษาศีล บำเพ็ญภาวนา และสร้างฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นมาด้วยหลักธรรมในพระไตรปิฎก (2) คุณค่าของรัตนะทางธรรม เข้าถึงได้ด้วยปัญญาและด้วยวิธีการแบบโลกิยะกับแบบโลกุตตระ 3) การวิเคราะห์การเข้าถึงคุณค่ารัตนะในพระไตรปิฎก แบ่งเป็นการวิเคราะห์การเข้าถึงคุณค่าของรัตนะทางโลก ทำให้เกิดผลคือได้รูปแบบการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐทางโลก และการวิเคราะห์การเข้าถึงคุณค่ารัตนะทางธรรม ทำให้เกิดผลคือได้รูปแบบการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐทางธรรม

คำสำคัญ: คุณค่าของรัตนะ; การเข้าถึงคุณค่าของรัตนะ; พระไตรปิฎก

Abstract

This article was aimed at studying the values of Ratana in Tipiṭaka, the accessibility to the values of Ratana in Tipiṭaka, and analyzing the accessibility to the

values of Ratana in Tipiṭaka. This study employed the qualitative research done by using the documentary research methodology. The results of the research suggest that: 1) the values of Ratana in the Tipiṭaka have both secular and spiritual values. Ratana for the house-holders is of excellent value benefiting oneself, family and society. Dharma Ratana is of good value for quality mundane living and the value for whom wishing a life of attainment is made, 2) the accessibility to the values of Ratana in the Tipiṭaka is of the followings: (1) the worldly value of the Ratana in the Tipiṭaka can be obtained by conducting the Noble Cakkavatti-vatta, almsgiving, observing the precepts, practicing meditation and building a better economic status according to Dhamma from the Tipiṭaka, (2) the value of Dhamma Ratana in Tipiṭaka can be obtained by three kinds of wisdom and by the methodology of mundane and supramundane ways, and 3) in analyzing the accessibility to the values of Ratana in Tipiṭaka, it is divided by the obtaining of the values of worldly Ratana resulted from the research giving rise to the worldly noble lifestyle and the values of the Dhamma Ratana resulted from the research giving rise to the ideal life in Dhamma way.

Keywords: The values of Ratana; Approaching the values of Ratana; Tipitaka

บทนำ

ในพระไตรปิฎก มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับรัตนะเป็นอันมากดังเช่น จักกวัตติสูตร อันเป็นพระสูตร ที่ตรัสเล่าว่า เมื่อกษัตริย์ทรงประพติจักรวรรดิวัตรโดยสมบูรณ์แล้วรัตนะ 7 ประการจะบังเกิดขึ้น ทำให้บ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองอุดมสมบูรณ์ ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่ม 11 ข้อ 59-110 หน้า 59-82, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ปหาราตสูตรก็เป็นอีกพระสูตรหนึ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสสนทนากับจอมอสูร ปหาราตะ เกี่ยวกับความน่าอัศจรรย์ของมหาสมุทร 8 ประการอันเป็นที่น่ายินดี โดยพระพุทธองค์ได้ตรัสถึงความน่าอัศจรรย์ของพระธรรมวินัยว่าก็มี 8 ประการเช่นกัน และทรงเปรียบเทียบกับความน่าอัศจรรย์ของมหาสมุทรในลักษณะคล้าย ๆ กันเป็นคู่ไป ซึ่งสำหรับความน่าอัศจรรย์ประการที่ 7 ของมหาสมุทรนั้น จอมอสูรกราบทูลว่าในมหาสมุทรมีรัตนะมาก คือ แก้วมุกดา แก้วมณี แก้วไพฑูรย์ สังข์ ศิลา แก้วประพาฬ เงิน ทอง ทับทิม แก้วตาแมว ซึ่งพระพุทธองค์ก็ได้ตรัสถึงความน่าอัศจรรย์ของธรรมวินัยประการที่ 7 เพื่อเป็นการเปรียบเทียบว่า ในธรรมวินัยก็มีรัตนะมาก คือ สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อธิเบทา 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 อริยมรรคมีองค์ 8 (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่ม 23 ข้อ 19 หน้า 246-251, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

เนื่องจากรัตนะหมายถึง แก้วที่ถือว่ามีค่ายิ่ง เป็นสิ่งที่นำมาซึ่งความยินดี เป็นสิ่งที่มนุษย์ทั้งหลายพากันบูชาแสวงหาครอบครอง มีค่ามาก ชั่งไม่ได้ พบเห็นได้ยาก ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ผู้มีฐานะอันต่ำต้อยจะนำมาใช้สอยได้ จึงมีการเปรียบพระรัตนตรัยเป็นดุจแก้วอันประเสริฐ 3 ประการของพุทธศาสนิกชน ได้แก่พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ อันเป็นสิ่งที่มีความค่าสูงสุด เป็นสิ่งที่นำมาซึ่ง

ความยินดี เป็นสิ่งที่มนุษย์ทั้งหลายพากันบูชาแสวงหาครอบครอง มีค่ามาก ซึ่งไม่ได้ พบเห็นได้ยาก และไม่ใช่เป็นสิ่งที่ผู้ไม่ศรัทธาในทางธรรมจะนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้

ในพระไตรปิฎกและอรรถกถาได้อธิบายถึงความสำคัญและคุณค่าของพระรัตนตรัยไว้มาก ดังเช่น เหตุการณ์ที่ทรงแสดงปฐมเทศนา คือ ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ถือได้ว่าเป็นปฐมเทศนาอันก่อให้เกิดธัมมรัตนะเม็ดแรกที่ประทานให้แก่พระปัญจวัคคีย์ ซึ่งเมื่อทรงปฐมเทศนา จบลง พระโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรม บรรลุธรรม แฉ่งในธรรมปราศจากความลุ่มหลงสยในคำสอนของพระพุทธเจ้า กราบพูลขอบวชเป็นพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธองค์ทรงบรรพชาอุปสมบทให้เป็นองค์แรกด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา นับเป็นพระสงฆ์องค์แรกในพระพุทธศาสนา พระสังฆรัตนะเม็ดแรกได้เกิดขึ้นแล้ว พระรัตนตรัยเกิดขึ้นครบถ้วนแล้ว (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 4 ข้อ 7-24 หน้า 11-31, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ซึ่งเมื่อพระพุทธองค์ทรงแสดงปฐมเทศนาแล้ว พระรัตนตรัยก็ได้ปรากฏต่อชาวโลกเป็น ครั้งแรก ธัมมจักกัปปวัตตนสูตรเป็นพระสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงเริ่มต้นหมุนวงล้อแห่งธรรมอันยอดเยี่ยม ทรงเริ่มต้นการประกาศและเผยแผ่พระพุทธศาสนา และตั้งแต่นั้นมาจักรรัตนะของพระธรรมจักรพรรดิราชก็ดำเนินไปทั่วชมพูทวีปจนถึงปัจจุบัน คุณค่าของรัตนะจากพระปฐมเทศนา ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร นั้นเห็นได้อย่างชัดเจนว่า เป็นจุดเริ่มต้นในการประกาศและเผยแผ่พระพุทธศาสนา นอกจากคุณค่าของพระรัตนตรัยที่ช่วยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแล้ว พระรัตนตรัยยังมีคุณค่าที่สมควรแก่การเคารพนับถือ สมควรแก่การเข้าถึงและยึดเป็นสรณะ เป็นที่พึ่งที่ระลึกถึงในการดำเนินชีวิต อีกหลายประการ นอกจากพระรัตนตรัยที่ควรเข้าถึงคุณค่าแล้ว ยังมีคุณค่าของ “รัตนะ” ทั้งทางโลกและทางธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎกอีกมากที่ควรแก่การค้นคว้าศึกษาและวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ดังเช่น ปัญญารัตนะ, รัตนะ 5 ประการที่หาได้ยากในโลก, รัตนะ 7 ของพระเจ้าจักรพรรดิ, รัตนะ 10 อัญมณีที่มีคุณค่า และรัตนะ 37 โพธิปักขิยธรรม ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่สมควรจะทำการศึกษาวิจัยคุณค่าของ “รัตนะ” ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า มีคุณค่าทางโลกและทางธรรมอย่างไร จะเข้าถึงได้อย่างไร จะดำเนินการวิเคราะห์การเข้าถึงคุณค่าของรัตนะในพระไตรปิฎกอย่างไร และผลจากการวิเคราะห์จะมีประโยชน์อย่างไรบ้าง

จากการศึกษางานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องพบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นการวิจัยการเข้าถึงพระรัตนตรัยพระสูตรเดียวบ้าง เป็นการวิเคราะห์เรื่องความเชื่อที่มีต่อคณะสงฆ์บ้าง ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเฉพาะกรณีเสียมากกว่า ยังไม่มีงานวิจัยเรื่องใดกล่าวถึงหรือเจาะลึกลงในการวิเคราะห์การเข้าถึงคุณค่าของรัตนะทั้งทางโลกและทางธรรมในพระไตรปิฎก ที่เป็นภาพรวมโดยตรง อย่างไรก็ตาม งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะทำการวิเคราะห์การเข้าถึงคุณค่าของรัตนะในพระไตรปิฎก ซึ่งมีความแตกต่างจากงานวิจัยอื่น ๆ ที่นำมาทบทวนโดยจะเน้นไปที่การวิเคราะห์การเข้าถึงคุณค่าของรัตนะทั้งทางโลกและทางธรรมในพระไตรปิฎก เพื่อนำคุณค่าของรัตนะในพระไตรปิฎกไปใช้สร้างรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐ

บทความวิจัยนี้นำเสนอข้อมูลและผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับคุณค่าของรัตนะในพระไตรปิฎก การเข้าถึงคุณค่าของรัตนะในพระไตรปิฎก และผลการวิเคราะห์การเข้าถึงคุณค่าของรัตนะในพระไตรปิฎก การวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการในด้านทำให้ทราบข้อมูล

การเข้าถึงคุณค่าของรัตนะในพระไตรปิฎก ได้ทราบถึงรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐจากการเข้าถึงคุณค่าของรัตนะในพระไตรปิฎก

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณค่าของรัตนะในพระไตรปิฎก
2. เพื่อศึกษาการเข้าถึงคุณค่าของรัตนะในพระไตรปิฎก
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์การเข้าถึงคุณค่าของรัตนะในพระไตรปิฎก

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ด้วยการเสนอแบบวิธีการศึกษาวิเคราะห์ (Analytical Method) และการศึกษาแบบวิพากษ์ (Critical Analysis) ซึ่งมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากตำราภาษาไทย และภาษาอังกฤษเพื่อศึกษาประเด็นเกี่ยวกับเรื่องการเข้าถึงคุณค่าของรัตนะในพระไตรปิฎก และหนังสืออื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงคุณค่าของรัตนะในพระไตรปิฎก
2. แยกแยะประเด็นเพื่อศึกษาวิเคราะห์และตรวจสอบเหตุผลที่ใช้อธิบาย
3. วิพากษ์เหตุผลนั้นและนำไปประเมินน้ำหนัก
4. เขียนสรุปผลของการศึกษาด้วยวิธีเชิงพรรณนา

ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ข้อ 1 ในการศึกษาคุณค่าของรัตนะในพระไตรปิฎก ผลการวิจัยพบว่า รัตนะ หรือ รตน์ มีรูปวิเคราะหว่า สิ่งที่น่ามาหรือพามาซึ่งความยินดี เป็นสิ่งที่ผู้คนทำการบูชาแสวงหา เป็นสิ่งที่มีค่ามาก ชั่งไม่ได้ พบเห็นได้ยาก และไม่ใช่สิ่งที่ผู้ต่ำต้อยจะนำไปใช้สอยได้ (อรรถกถา พระไตรปิฎกภาษาไทย ขุททกนิกาย สุตตันปิฎก เล่ม 2 ข้อ 226 หน้า 14-15, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560) ประกอบไปด้วยรัตนะทางโลกและรัตนะทางธรรม

1. รัตนะทางโลก ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกประกอบด้วยรัตนะ 7 อันเป็นรัตนะของพระเจ้าจักรพรรดิ ได้แก่ จักรแก้ว ช้างแก้ว ม้าแก้ว มณีแก้ว นางแก้ว คหบดีแก้ว และปริณายกแก้ว (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 11 ข้อ 81-104 หน้า 60-75, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และรัตนะ 10 อันได้แก่ แก้วมุกดา แก้วมณี ไพฑูรย์ สังข์ ศิลา ประพาฬ เงิน ทอง ทับทิม และแก้วตาแมว (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 2 ข้อ 506 หน้า 597, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) รัตนะทางโลกมีคุณค่าในฐานะที่เป็นปัจจัยในการสร้างคุณประโยชน์ให้แก่ตนเอง ครอบครัว และสังคม รัตนะทางโลกเป็นทรัพย์เครื่องปลื้มใจมีคุณค่าในหลายด้าน เช่น รัตนะในฐานะเป็นเครื่องประดับ ใช้เป็นเครื่องประดับกาย ใช้เป็นเครื่องประดับบารมี ใช้เป็นเครื่องประดับใจสำหรับเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ใช้รัตนะให้เป็นประโยชน์ทางด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจและการเมือง และใช้รัตนะให้เป็นประโยชน์ทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

2. รัตนะทางธรรม จัดได้เป็นรัตนะในฐานะที่เป็นปัญญา และรัตนะในฐานะของพระรัตนตรัย ซึ่งคุณค่าของปัญญารัตนะ และคุณค่าของพระรัตนตรัย สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

คุณค่าของปัญญารัตนะ ปัญญามีบ่อเกิด 3 ประการด้วยกันเรียกว่า ปัญญา 3 อันได้แก่ จินตามยปัญญา ได้แก่ปัญญาที่เกิดจากการคิดพิจารณาด้วยตนเอง สุตมยปัญญา ได้แก่ปัญญาที่เกิดจากการสดับรับฟังหรือเล่าเรียนรับความรู้มาจากผู้อื่น และภาวนามยปัญญา ได้แก่ ปัญญาอันเกิดจากการปฏิบัติหรือบำเพ็ญภาวนา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2558) ทั้งนี้คุณค่าของปัญญารัตนะในพระไตรปิฎกนั้นแบ่งออกได้เป็น คุณค่าของปัญญารัตนะเพื่อประโยชน์ทางโลกียะและประโยชน์ทางโลกุตระ กล่าวคือ คุณค่าของปัญญารัตนะในพระไตรปิฎกเพื่อประโยชน์ทางโลกียะได้แก่ คุณค่าต่อการดำเนินชีวิตทางโลกเพื่อการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ และคุณค่าสำหรับการควบคุมจิตใจให้เข้มแข็งมีพลังในการดำเนินชีวิตทางโลก ส่วนคุณค่าของปัญญารัตนะเพื่อประโยชน์ทางโลกุตระได้แก่ คุณค่าเพื่อการดำเนินชีวิตให้บรรลุทางธรรมอันหมายถึง มีปัญญารู้เท่าความจริงตามความเป็นจริง เมื่อนำปัญญามาใช้พิจารณาอริยสัจ 4 ส่งผลให้พ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้ และเป็นปัจจัยสำคัญในการตัดวงจรสังสารวัฏ วัฏวนแห่งการเวียนเกิดเวียนตาย ทำให้บรรลุพระนิพพานได้ คุณค่าของพระรัตนตรัย ได้แก่ คุณค่าของพุทธรัตนะ คุณค่าของธรรมรัตนะ คุณค่าของสังฆรัตนะ ในงานวิจัยนี้ได้เน้นคุณค่าของพระรัตนตรัยด้านเป็นที่พึ่งช่วยดับทุกข์ คุณค่าของพระรัตนตรัยด้านการสร้างศรัทธา และคุณค่าของพระรัตนตรัยด้านการสร้างปัญญา

วัตถุประสงค์ข้อ 2 การเข้าถึงคุณค่าของรัตนะในพระไตรปิฎก ผลการวิจัยพบว่า การเข้าถึงคุณค่าของรัตนะทางโลกในพระไตรปิฎก หมายถึง ความเข้าใจอย่างซาบซึ้งในรัตนะ 7 อันได้แก่ รัตนะของพระเจ้าจักรพรรดิ และรัตนะ 10 คือ อัญมณีที่มีค่า จนสามารถนำคุณค่าของรัตนะทางโลกไปใช้ประโยชน์เพื่อตนเองและเพื่อผู้อื่นได้ การเข้าถึงคุณค่าของรัตนะทางธรรมในพระไตรปิฎก หมายถึง ความเข้าใจอย่างซาบซึ้งในรัตนะ 1 คือ ปัญญา และคุณค่าของรัตนะ 3 คือ พระรัตนตรัย จนสามารถนำคุณค่าของรัตนะทางธรรมไปใช้ประโยชน์เพื่อตนเองและเพื่อผู้อื่นได้

ในการศึกษาการเข้าถึงคุณค่าของรัตนะทางโลกในพระไตรปิฎก พบว่า การเข้าถึงคุณค่าของรัตนะ 7 คือ รัตนะของพระเจ้าจักรพรรดิ สามารถเข้าถึงได้โดยการประพตจักรวรรดิวัตรอันประเสริฐ รักษาอุโบสถศีล ในวันอุโบสถ 15 ค่ำ บำเพ็ญทาน ศีล และภาวนา ทั้งนี้จะมีเพียงพระเจ้าจักรพรรดิเท่านั้นที่จะเข้าถึงได้ คนทั่วไปยังไม่มีบารมีเพียงพอที่จะเข้าถึงคุณค่าของรัตนะ 7 ซึ่งเป็นรัตนะเฉพาะสำหรับพระเจ้าจักรพรรดิได้ อย่างไรก็ตาม หากผู้นำประเทศประพตจักรวรรดิวัตรอันประเสริฐนี้ได้ ผู้นำท่านนั้นก็จะได้รับการยกย่องสรรเสริญจากประชาชนว่า เป็นรัฐบุรุษ ส่วนการเข้าถึงคุณค่าของรัตนะ 10 คือ อัญมณีที่มีค่านั้น สามารถเข้าถึงได้ด้วยการสร้างฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นมา โดยใช้หลักธรรมทฤษฎีธัมมิกัตถะ ประโยชน์ในปัจจุบันด้วยหลักธรรม 4 ประการเพื่อประโยชน์ในภพนี้ หลักธรรมสัมปรายิกัตถะเพื่อประโยชน์ในภพหน้าด้วยหลักธรรม 4 ประการ หลักธรรมสำหรับคุณสมบัติที่ดีของพ่อค้า หลักธรรมในการแบ่งโภคทรัพย์ที่หามาได้ออกเป็น 4 ส่วนแล้วใช้สอยตามเหตุอันสมควร หลักในการแบ่งทรัพย์ออกเป็น 4 ส่วนเพื่อการสะสมทรัพย์ให้เพิ่มพูนขึ้น หลักอิทธิบาท 4 และกุลจิรัฐติธรรมเพื่อความยั่งยืนของโภคทรัพย์

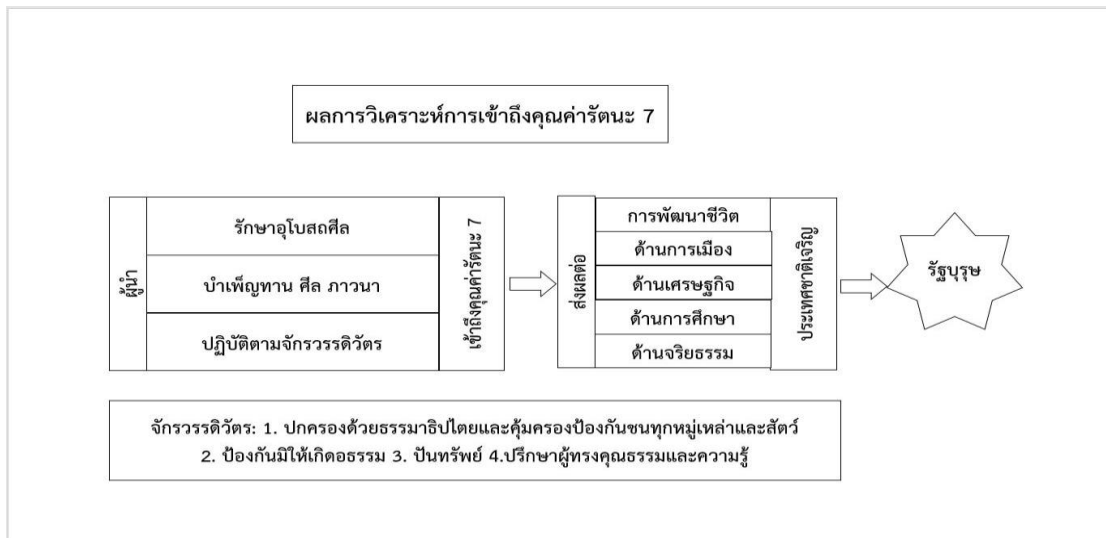
สำหรับการศึกษาการเข้าถึงคุณค่าของรัตนะทางธรรมในพระไตรปิฎก พบว่า การเข้าถึงคุณค่าของรัตนะ 1 คือ ปัญญา หมายถึง การเข้าถึงคุณค่าของปัญญานั้น คือ การทำให้เกิดปัญญา ทำ

ให้มีปัญญา ทำให้ปัญญาพัฒนาขึ้นในตนเอง การสร้างปัญญาให้เกิดขึ้นกับตนเองซึ่งมี 3 ทางด้วยกัน ได้แก่ (1) สุตมยปัญญา เป็นปัญญาที่ได้จากการสดับรับฟังหรือเล่าเรียนรับความรู้มาจากผู้อื่น จากคนดี คนมีปัญญา คนมีคุณธรรม จากสัทบุรุษ เสี่ยงจากผู้อื่นนี้ เรียกว่า พรโตโฆสะ ซึ่งจะทำให้เกิดศรัทธา ทำให้เกิดปัญญา ทำให้เกิดสัมมาทิฐิขึ้นมาได้ (2) จินตามยปัญญา เป็นปัญญาที่ได้จากการคิดพิจารณาด้วยตนเอง คิดอย่างถูกวิธี คิดหรือทำในใจโดยแยบคาย การรู้จักคิดพิจารณาด้วยตนเอง รู้จักคิดอย่างถูกวิธี คิดเป็น คิดอย่างแยบคายนี้เรียกว่า โยนิโสมนสิการ (3) ภวานมยปัญญา เป็นปัญญาที่ได้จากการปฏิบัติสมาธิบำเพ็ญภาวนา เป็นปัญญาที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติ ลงมือทำด้วยตนเอง โดยนำความรู้ความเข้าใจที่ได้จากสุตมยปัญญาและจินตามยปัญญาไปปฏิบัติจนได้ผลเห็นผลจากการปฏิบัติ ทำให้เกิดปัญญาเห็นความจริงตามความเป็นจริง ส่วนการเข้าถึงคุณค่าของรัตนะ 3 คือ พระรัตนตรัย การเข้าถึงคุณค่าของพระรัตนตรัย 2 วิธี คือ แบบโลกียะและแบบโลกุตระ โดยการเข้าถึงคุณค่าของพระรัตนตรัยแบบโลกียะ ประกอบด้วย (1) โดยการมอบกายถวายตนแด่พระรัตนตรัย (2) โดยการยอมรับนับถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง (3) โดยการแสดงตนเป็นศิษย์ (4) โดยการกราบหรือประนมมือแสดงความนอบน้อม (5) โดยการระลึกถึง (6) โดยบุคคลลาภิษฐาน ยึดบุคคลเป็นที่ตั้ง (7) โดยธัมมาภิษฐาน ยึดหลักธรรมเป็นที่ตั้ง (8) โดยการเข้าถึงอานุภาพของพระรัตนตรัย ส่วนวิธีการเข้าถึงคุณค่าของพระรัตนตรัยทางโลกุตระ ประกอบด้วย (1) โดยการเข้าถึงสภาวะแห่งพระรัตนตรัย (2) โดยการบรรลุธรรม

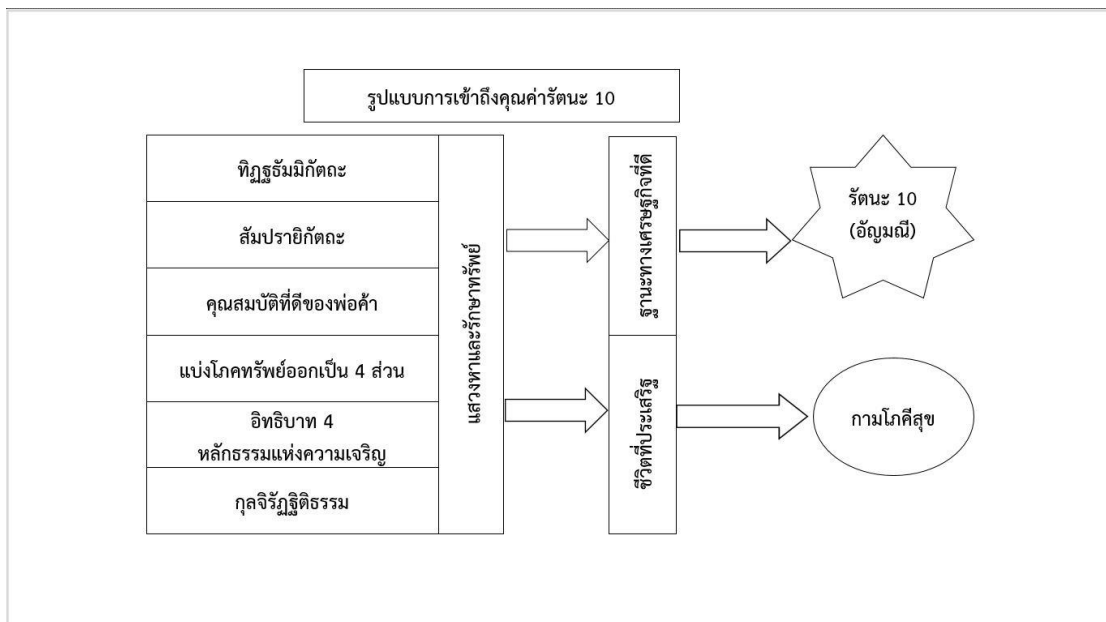
วัตถุประสงค์ข้อ 3 ศึกษาวิเคราะห์การเข้าถึงคุณค่าของรัตนะในพระไตรปิฎก ผลการวิจัยพบว่า การวิเคราะห์การเข้าถึงรัตนะทางโลกในพระไตรปิฎกในประเด็นการเข้าถึงคุณค่าของรัตนะ 7 คือ รัตนะของพระเจ้าจักรพรรดิ ซึ่งสามารถเข้าถึงได้โดยการประพตจักรวรรดิวัตรอันประเสริฐ รักษาอุโบสถศีล ในวันอุโบสถ 15 ค่ำ บำเพ็ญทาน ศีล และภาวนา ซึ่งจะมีเพียงพระเจ้าจักรพรรดิเท่านั้นที่จะเข้าถึงได้ คนทั่วไปยังไม่มีบารมีเพียงพอที่จะเข้าถึงคุณค่าของรัตนะ 7 ซึ่งเป็นรัตนะเฉพาะสำหรับพระเจ้าจักรพรรดิได้ อย่างไรก็ตาม ในวิเคราะห์การเข้าถึงรัตนะ 7 โดยวิธีการเข้าถึงรัตนะด้วยการบำเพ็ญของพระเจ้าจักรพรรดิดังที่กล่าวมาแล้วนั้น นั้นพบว่ามีความสำคัญทางด้านการพัฒนาชีวิต มีความสำคัญทางด้านการเมืองการปกครอง มีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจ มีความสำคัญทางด้านการศึกษา และมีความสำคัญทางด้านจริยธรรม หากผู้นำประเทศสามารถดำเนินการเพื่อให้เข้าถึงคุณค่าของรัตนะ 7 ด้วยวิธีการดังกล่าวข้างต้น ย่อมนำพาประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรืองอย่างยิ่ง เป็นผลให้ประชาชนยกย่องสรรเสริญผู้นำผู้นั้นว่าเป็น รัฐบาลบุรุษ ดังแสดงในภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 ผลการวิเคราะห์การเข้าถึงคุณค่าระดับ 7

ส่วนการเข้าถึงคุณค่าของรัตนะทางโลกที่เป็นรัตนะ 10 คือ อัญมณีที่มีค่านั้น สามารถเข้าถึงได้ด้วยการสร้างฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นมา โดยใช้หลักธรรมทฤษฎีธรรมิกัตถะ ประโยชน์ในปัจจุบันด้วยหลักธรรม 4 ประการเพื่อประโยชน์ในภพนี้ หลักธรรมสัมปรายิกัตถะเพื่อประโยชน์ในภพหน้าด้วยหลักธรรม 4 ประการ หลักธรรมสำหรับคุณสมบัติที่ดีของพ่อค้า หลักธรรมในการแบ่งโภคทรัพย์ที่หามาได้ออกเป็น 4 ส่วนแล้วใช้สอยตามเหตุอันสมควร หลักในการแบ่งทรัพย์ออกเป็น 4 ส่วนเพื่อการสะสมทรัพย์ให้เพิ่มพูนขึ้น หลักอิทธิบาท 4 และกุลจิรัฏฐิติธรรมเพื่อความยั่งยืนของโภคทรัพย์ดังแสดงในภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 รูปแบบการเข้าถึงคุณค่าระดับ 10 คืออัญมณีที่มีค่า

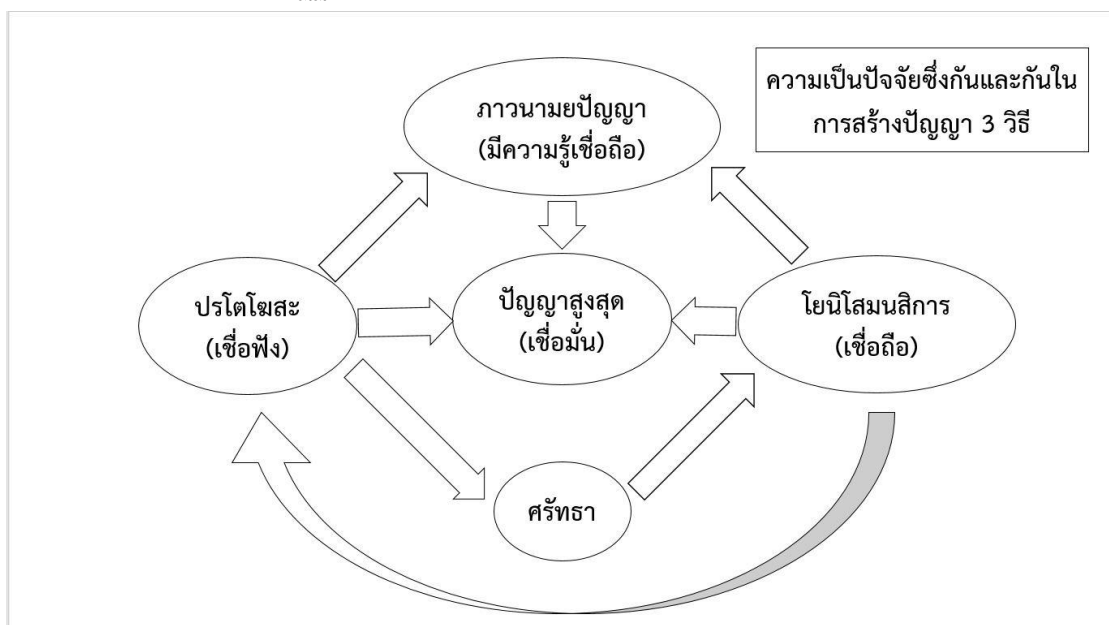
การวิเคราะห์การเข้าถึงรัตนะทางธรรมในพระไตรปิฎกในประเด็นการเข้าถึงคุณค่าของปัญญารัตนะนั้น พบว่า ผลวิเคราะห์การเข้าถึงคุณค่ารัตนะ 1 คือปัญญาด้วยสุตมยปัญญา สรุปได้ว่า

การสดับรับฟังหรือเล่าเรียนรับความรู้จากสัตบุรุษ จะก่อให้เกิดปัญญาหรือความรู้ได้ทั้งทางโลกและทางธรรม ซึ่งเมื่อการรับฟังจากสัตบุรุษแล้วทำให้เกิดผล คือ ปัญญาความรู้ จะทำให้เกิดศรัทธาในสัตบุรุษผู้นั้นและความดีงามทั้งหลายเพิ่มขึ้น

ปัญญาที่เกิดจากการรับฟังจากสัตบุรุษ ปรโตโฆสะ ที่ทำให้เกิดศรัทธานั้น เมื่อประกอบกับปัญญาที่เกิดจากการโยนิโสมนสิการหรือที่ได้จากวิธีคิดเหล่านี้ จะนำไปสู่การปฏิบัติด้วยแนวคิดที่ได้คิดและพิจารณาถ้อยแถลงมาเป็นอย่างดี ด้วยความคิดที่ละเอียดคมมากขึ้น นำไปสู่ผลสำเร็จตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเป็นอย่างดี ยิ่งก่อให้เกิดความศรัทธาในสิ่งที่เรียนรู้มามากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เมื่อได้รับฟังจากสัตบุรุษจนเกิดศรัทธา เกิดความเชื่อฟังในสัตบุรุษนั้นแล้ว ก็จะนำไปคิดพิจารณาเพิ่มเติมด้วยโยนิโสมนสิการ จนเริ่มเห็นจริงตามที่สัตบุรุษกล่าวก็ยิ่งเชื่อถือในสัตบุรุษนั้น ทำให้เกิดศรัทธาเพิ่มขึ้น ก็จะรับฟังจากสัตบุรุษนั้นมากขึ้น ก็เพิ่มศรัทธาให้มากขึ้นไปอีก แล้วก็โยนิโสมนสิการมากขึ้น ศรัทธาก็เพิ่มขึ้นอีก จึงเป็นเหมือนวงจรป้อนกลับ

ภาวนามยปัญญา คือ ปัญญาอันเกิดจากการปฏิบัติจากความรู้ที่ได้มาจากสุตมยปัญญาและจินตามยปัญญา จนได้ผล เกิดความซาบซึ้งมั่นใจมากยิ่งขึ้น การสร้างปัญญาให้เกิดทั้ง 3 วิธีนั้น จะเป็นสิ่งที่ปึงจยซึ่งกันและกันกล่าวคือ ปัญญาที่เกิดจากการรับฟังจากสัตบุรุษ ปรโตโฆสะ ทำให้เกิดศรัทธานั้น เมื่อได้รับฟังจากสัตบุรุษจนเกิดศรัทธา เกิดความเชื่อฟังในสัตบุรุษนั้นแล้ว ก็จะนำไปคิดพิจารณาเพิ่มเติมด้วยโยนิโสมนสิการ จนเริ่มเห็นจริงตามที่สัตบุรุษกล่าวก็ยิ่งเชื่อถือในสัตบุรุษนั้น ทำให้เกิดศรัทธาเพิ่มขึ้น ก็จะรับฟังจากสัตบุรุษนั้นมากขึ้น ก็เพิ่มศรัทธาให้มากขึ้นไปอีก แล้วก็โยนิโสมนสิการมากขึ้น ศรัทธาก็เพิ่มขึ้นอีก ดังแสดงในภาพประกอบ 3 ทั้งนี้ ศรัทธาและปัญญาเป็นปัจจัย 2 ประการที่ทำให้เกิดสมาธิ

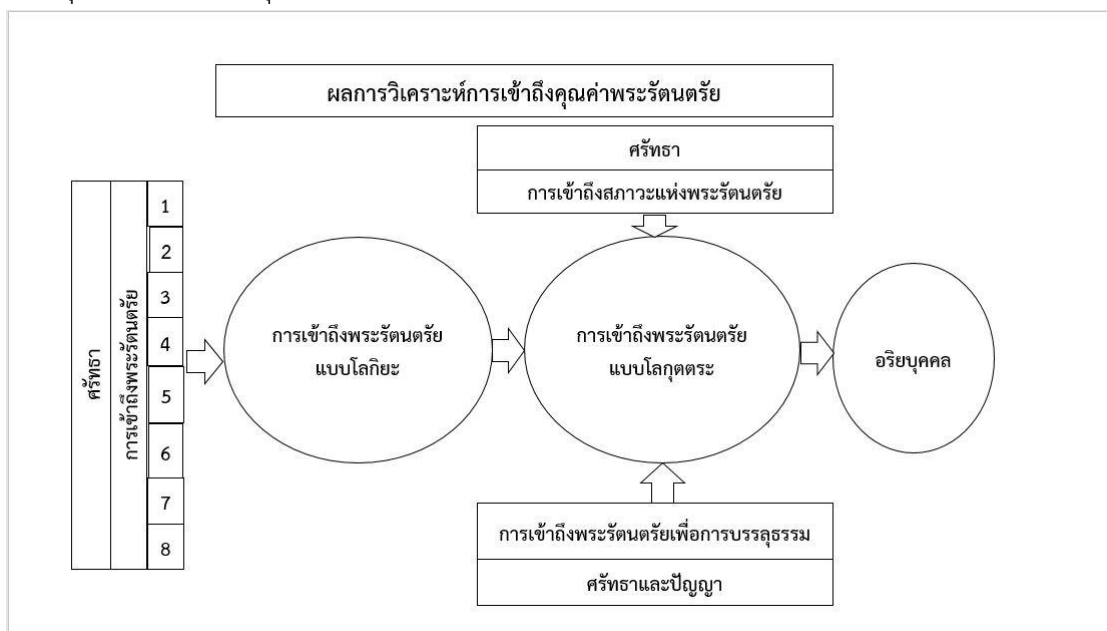
ภาพประกอบ 3 ความเป็นปัจจัยซึ่งกันและกันในการสร้างปัญญา 3 วิธี

การวิเคราะห์การเข้าถึงรัตนะทางธรรมในพระไตรปิฎกในประเด็นการเข้าถึงคุณค่าของพระรัตนตรัยนั้น ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ในประเด็น วิเคราะห์การเข้าถึงคุณค่าพระรัตนตรัยแบบโลกียะ

และวิเคราะห์การเข้าถึงคุณค่าพระรัตนตรัยแบบโลกุตตระ ผลการวิเคราะห์การเข้าถึงคุณค่าพระรัตนตรัยแบบโลกียะ พบว่า สิ่งที่สำคัญคือ การทำให้เกิดศรัทธาต่อพระรัตนตรัย ทำให้เกิดความเชื่อฟังต่อสัตบุรุษ อันเป็นผลทำให้เกิดสุตมยปัญญา ซึ่งบุคคลผู้นั้นจะนำข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้สดับรับฟังจากสัตบุรุษ ไปพิจารณาไตร่ตรองด้วยการโยนิโสมนสิการ เมื่อพิจารณาไตร่ตรองแล้วก็เกิดความเชื่อถือ เพิ่มความศรัทธามากขึ้น จึงรับนำไปปฏิบัติต่อ เมื่อนำไปปฏิบัติก็ย่อมเกิดภาวณามยปัญญา เกิดความเชื่อมั่น มีใจหนักแน่นมั่นคงไม่หวั่นไหว มีเป้าหมายสูงสุดในชีวิต คือพระนิพพาน ดังนั้นจะเกิดการเลื่อนฐานจิตของตนเองให้สูงขึ้น ด้วยการเข้าถึงคุณค่าพระรัตนตรัยแบบโลกุตตระต่อไป

ส่วนผลการวิเคราะห์การเข้าถึงคุณค่าพระรัตนตรัยแบบโลกุตตระ พบว่า ทั้งการเข้าถึงสภาวะแห่งพระรัตนตรัย และการเข้าถึงคุณค่าของพระรัตนตรัยด้วยการบรรลุธรรมนี้ ที่สำคัญคือ ความมีศรัทธาที่มั่นคงไม่หวั่นไหวในพระรัตนตรัย ซึ่งในที่สุดจะนำไปให้จิตหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวง ซึ่งเมื่อพิจารณาพร้อมกับผลการวิเคราะห์การเข้าถึงคุณค่าพระรัตนตรัยแบบโลกียะทั้งแปดประเภทแล้ว สิ่งที่สำคัญเหมือนกัน คือ ศรัทธา ซึ่งทำให้เกิดความเชื่อฟังต่อสัตบุรุษ อันเป็นผลทำให้เกิดสุตมยปัญญา ซึ่งเป็นผลให้ผู้นั้นนำสิ่งต่าง ๆ ที่ได้สดับรับฟังจากสัตบุรุษ ไปพิจารณาไตร่ตรองด้วยการโยนิโสมนสิการ เมื่อพิจารณาไตร่ตรองแล้วก็เกิดความเชื่อถือ เพิ่มความศรัทธามากขึ้น จึงรับนำไปปฏิบัติต่อ เมื่อนำไปปฏิบัติก็ย่อมเกิดภาวณามยปัญญา จนเกิดความเชื่อมั่น มีใจหนักแน่นมั่นคงไม่หวั่นไหว มีเป้าหมายสูงสุดในชีวิต คือพระนิพพาน แล้วปฏิบัติด้วยการเดินไปตามทางสายเอกทางเดียว คือ มรรคมรรค 8 อย่างมั่นใจ เพื่อเป้าหมายสูงสุดในชีวิต คือ พระนิพพาน และในที่สุดย่อมหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวง บรรลุพระนิพพานในที่สุด ดังแสดงในภาพประกอบ 4

ภาพประกอบ 4 ผลการวิเคราะห์การเข้าถึงคุณค่าพระรัตนตรัย

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาการเข้าถึงคุณค่าของรัตนะในพระไตรปิฎก ผู้วิจัยได้รูปแบบการวิเคราะห์ดังนี้

1.แนวคิดเรื่องพระรัตนตรัยแบบโลกียะ เป็นการทำให้เกิดศรัทธาต่อพระรัตนตรัย ทำให้เกิดความเชื่อฟังต่อสัตบุรุษ อันเป็นผลทำให้เกิดสุขุมยปัญญา ซึ่งบุคคลผู้นั้นจะนำข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้สดับรับฟังจากสัตบุรุษ ไปพิจารณาไตร่ตรองด้วยการโยนิโสมนสิการ เมื่อพิจารณาไตร่ตรองแล้วก็เกิดความเชื่อถือ เพิ่มความศรัทธามากขึ้น จึงรับนำไปปฏิบัติต่อ เมื่อนำไปปฏิบัติก็ย่อมเกิดภวามายปัญญา เกิดความเชื่อมั่น มีใจหนักแน่นมั่นคงไม่หวั่นไหว มีเป้าหมายสูงสุดในชีวิต คือพระนิพพาน ดังนั้นจะเกิดการเลื่อนฐานจิตของตนเองให้สูงขึ้น ด้วยการเข้าถึงคุณค่าพระรัตนตรัยแบบโลกุตระต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะของธรรมาภิบาลที่ได้นำมาศึกษาวิจัยเรื่องคัมภีร์สารัตถสมุจจยจตุภาณวารอรรถกถา: การแปลและการวิเคราะห์ ซึ่งบรรยายถึงคำว่า สรณะ หมายถึง กำจัด ทำลาย ดับภัย คือความกลัว ความหวาดเสียดัง ทุกข์ ทุกคติ ความเศร้าหมองได้ ดังนั้นการเข้าถึงพระรัตนตรัยจึงกำจัด ทำลาย ดับภัย คือความกลัว ความหวาดเสียดัง ทุกข์ ทุกคติ ความเศร้าหมองได้ ทำให้เกิดความเชื่อมั่น มีใจหนักแน่นมั่นคงไม่หวั่นไหว มีเป้าหมายสูงสุดในชีวิต คือพระนิพพาน (ธรรมาภิบาล, 2536)

2.การเข้าถึงพระรัตนตรัยด้วยความศรัทธามีผลทำให้ผู้เข้าถึงพ้นจากความทุกข์ได้ สอดคล้องกับวิทยานิพนธ์ของถิรพิทย์ สุริวงษ์ ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาวิเคราะห์การเข้าถึงไตรสรณคมน์ของชาวพุทธในสังคมไทย ซึ่งทำการวิจัยเกี่ยวกับการยึดที่พึ่งแบบไตรสรณคมน์ของชาวพุทธในสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่า ความศรัทธาในพระรัตนตรัยสามารถทำให้ผู้เข้าถึงพ้นจากความทุกข์ได้เช่นกัน (ถิรพิทย์ สุริวงษ์, 2561) และสอดคล้องกับพระมหาชัยณรงค์ อภินนโท (อุดม), พระมหาจิรวัฒน์ กนตวณโณที่เสนอว่า ไตรสรณคมน์เป็นรูปแบบการบวชประเภทหนึ่ง ปัจจุบันรูปแบบการบวชแบบนี้ใช้กับการบวชสามเณร เป็นสิ่งสำคัญสำหรับชาวพุทธเพราะสามารถปลดปล่อยความทุกข์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือความทุกข์ทางใจ ที่พึ่งอื่นนอกเหนือจากพระรัตนตรัยแล้วอย่างมากก็ช่วยได้แค่ลดความวิตกกังวลได้ชั่วคราวเท่านั้น (พระมหาชัยณรงค์ อภินนโท (อุดม), พระมหาจิรวัฒน์ กนตวณโณ, 2565)

3. การเข้าถึงคุณค่าของรัตนะทางโลกที่เป็นรัตนะ 10 คือ อัญมณีที่มีค่านับ สามารถเข้าถึงได้ด้วยการสร้างฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นมา โดยใช้หลักธรรมทฤษฎีธัมมิกัตถะ ประโยชน์ในปัจจุบันด้วยหลักธรรม 4 ประการเพื่อประโยชน์ในภพนี้ หลักธรรมสัมปรายิกัตถะเพื่อประโยชน์ในภพหน้าด้วยหลักธรรม 4 ประการ หลักธรรมสำหรับคุณสมบัติที่ดีของพ่อค้า หลักธรรมในการแบ่งโภคทรัพย์ที่หามาได้ออกเป็น 4 ส่วนแล้วใช้สอยตามเหตุอันสมควร หลักในการแบ่งทรัพย์ออกเป็น 4 ส่วนเพื่อการสะสมทรัพย์ให้เพิ่มพูนขึ้น หลักอิทธิบาท 4 และกุลจิรัฏฐิติธรรมเพื่อความยั่งยืนของโภคทรัพย์ สอดคล้องกับคุณลักษณะของธรรมาภิบาลที่ได้นำมาศึกษาวิจัยเรื่องการสร้างดุลยภาพชีวิตตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ซึ่งผลการวิจัยพบว่า การสร้างดุลยภาพชีวิตทางด้านเศรษฐกิจตามแนวทางหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ทำได้โดยใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาประพจน์ปฏิบัติ โดยต้องประพจน์ปฏิบัติรักษาศีล เจริญจิตตภาวนา เมื่อเกิดสัมมาทิฐิก็จะดำเนินชีวิตได้อย่างมีดุลยภาพ โดยหลักธรรมที่จะต้องนำประพจน์ปฏิบัติควบคู่ไปกับศีล และมีสมาธิปฏิบัติ มีหลายประการด้วยการ เช่น การสันโดษในปัจจุบัน 5 พิจารณาปัจจัย 4 อยู่เนื่อง ๆ ใช้จ่ายอย่างระมัดระวังไม่

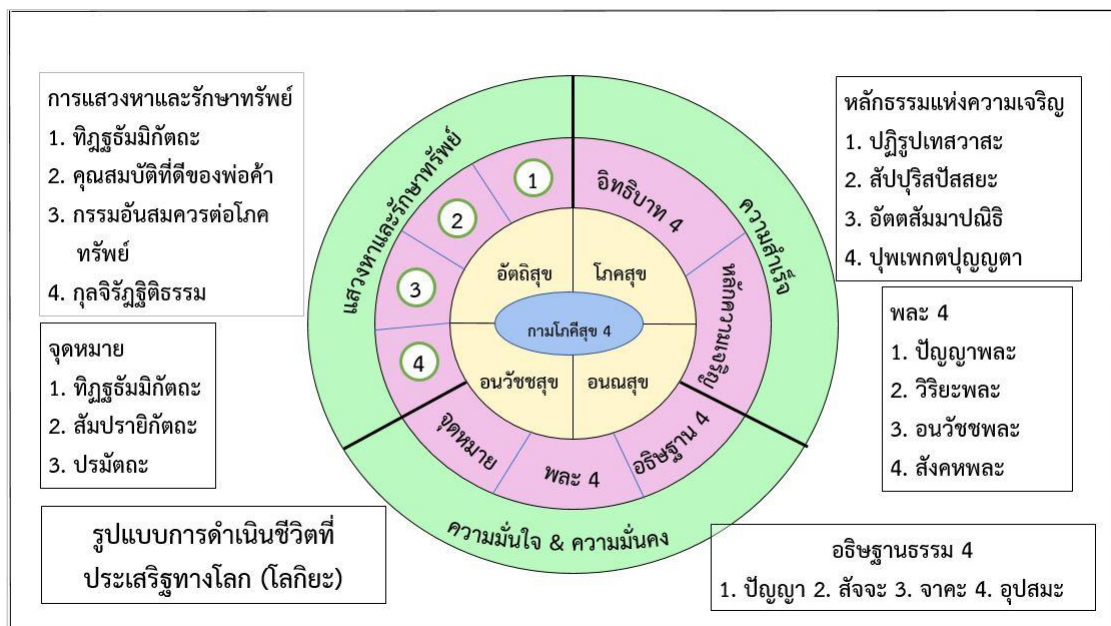
บริโศกเกินความจำเป็นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์มากจนเกินไป ดำเนินชีวิตตามแนวทางหลักการเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 และใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถธรรม คือหลักธรรมที่เป็นประโยชน์ในปัจจุบัน หรือที่เรียกว่าคาถาหัวใจเศรษฐกิจ (อุ อา กะ สะ) มาเป็นแนวทาง เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างผู้มีคุณภาพทางด้านเศรษฐกิจที่ดี ไม่มีความเดือดร้อน ดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข เมื่อบุคคลดำเนินชีวิตตามแนวทางหลักธรรมในพระพุทธศาสนาได้ถูกต้องก็จะเป็นผู้มีคุณภาพชีวิตด้านเศรษฐกิจที่ดี มีความสุขเพราะมีชีวิตและดำเนินชีวิตอยู่อย่างพอเพียง (กาญจนา หาญศรีวรพงศ์, 2561)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ผลจากการวิจัยได้องค์ความรู้สำหรับการดำเนินชีวิตทางโลก (โลกียะ) และองค์ความรู้สำหรับการดำเนินชีวิตทางธรรม (โลกุตตระ) ดังนี้

- 1) องค์ความรู้สำหรับการดำเนินชีวิตประกอบด้วยรตนะทางโลก (โลกียะ)

หากใช้หลักธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตแล้ว จะมีรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐ ดังภาพประกอบ 5 ดังนี้

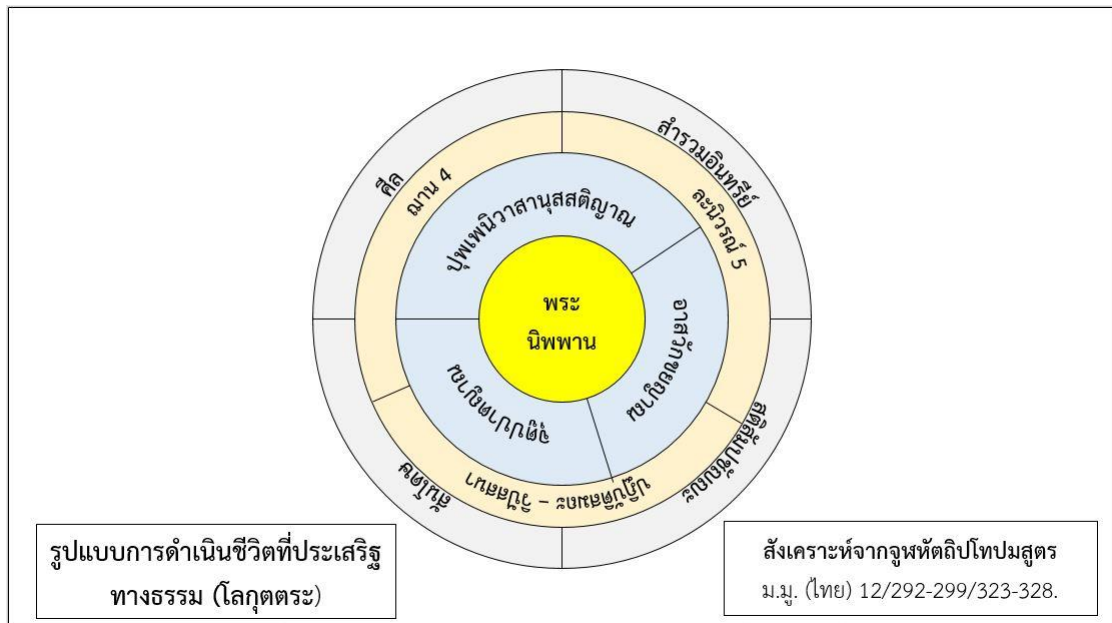
ภาพประกอบ 5 รูปแบบการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐทางโลก (โลกียะ)

ในการดำเนินชีวิตทางโลกนั้น เพื่อให้มีชีวิตที่ประเสริฐนั้น ประการแรกชีวิตต้องมีปัจจัยอันได้แก่ โภคทรัพย์สำหรับจับจ่ายใช้สอยในการดำเนินชีวิต ประการที่ 2 การดำเนินชีวิตต้องมีความมั่นใจและมีความมั่นคง ประการที่ 3 ชีวิตต้องประสบความสำเร็จ ด้วยการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมในพระไตรปิฎก

- 2) องค์ความรู้สำหรับการดำเนินชีวิตประกอบด้วยรตนะทางธรรม (โลกุตตระ)

อย่างไรก็ตามการดำเนินชีวิตทางโลกอย่างประเสริฐดังกล่าวข้างต้น สำหรับบางบุคคลนั้น แม้จะทำให้ได้รับกามโกศสี่ทั้ง 4 ประการก็ตาม แต่ก็ยังเห็นว่า ชีวิตยังไม่มีความเป็นอิสระ ยังต้องแบกภาระต่าง ๆ อีกมากมาย ยังมีสุขอื่นที่ยิ่งกว่า หรือความไม่สุขไม่ทุกข์ นั่นคือ โลกุตตรสุข ด้วยการดำเนินชีวิต ดังภาพประกอบ 6 รูปแบบการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐทางธรรม (โลกุตตระ)

ภาพประกอบ 6 รูปแบบการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐทางธรรม (โลกุตตระ)

ในภาพประกอบ 6 นั้น เริ่มด้วยความมีศรัทธาที่มั่นคงไม่หวั่นไหวในพระรัตนตรัย แล้วเกิดตระหนักว่า การอยู่ครองเรือนเป็นเรื่องอดีต ไม่ใช่อิสระ มีภาระมากมาย จึงละทิ้งภคสมบัติทั้งหลายออกบวช เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) และสาชีพ (มีแบบแผนแห่งความประพฤติที่ดี ได้แก่ สิกขาบท) เป็นผู้สันโดษ สงวรอินทรีย์ มีศีล มีสติสัมปชัญญะ ปฏิบัติสมณะและวิปัสสนาจนบรรลุมานทั้ง 4 ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ จุตูปปาตญาณ อาสวักขยญาณ ตามลำดับ รู้ชัดตามความเป็นจริงในอริยสัจ 4 จนในที่สุดจิตหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวง รูปแบบชีวิตที่ประเสริฐทางธรรมนี้ เป็นชีวิตที่เรียบง่าย เป็นอิสระ ไม่มีภาระ

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย คือ รูปแบบการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐทางโลก ดังภาพที่ 4 และรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐทางธรรมดังภาพที่ 5 สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคล ทั้งนี้มนุษย์ทุกคนมีสิทธิ์ที่จะเลือกทางเดินชีวิตของตนเองตามเป้าหมายในชีวิตของแต่ละบุคคล

บทสรุป

การศึกษาวิเคราะห์การเข้าถึงรัตนะในพระไตรปิฎกนั้น ทำให้รู้ความหมายอย่างซาบซึ้งของรัตนะ และได้ทราบถึงคุณค่าของรัตนะ ซึ่งประกอบไปด้วยรัตนะทางโลก อันได้แก่ รัตนะ 7 รัตนะ 10 และรัตนะอันประเสริฐทางธรรม ที่สำคัญคือได้รู้วิธีการเข้าถึงคุณค่าของรัตนะนั้น ๆ และได้รูปแบบ

การดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ที่ประเสริฐและก่อประโยชน์สูงสุดในชีวิต ให้เป็นผล รวมไปถึงการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐสุดในทางธรรมอันได้แก่ รัตนะ 1 คือปัญญา รัตนะ 3 คือพระรัตนตรัย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

นำรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐทางโลก (โลกียะ) และรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐทางธรรม (โลกุตตระ) ไปเผยแพร่ต่อสาธารณชน เพื่อเปิดโอกาสให้แก่ผู้ที่ไม่มีโอกาสได้สัมผัสกับคัมภีร์พระไตรปิฎกได้ จะทำให้สาธารณชนเกิดความสนใจในคัมภีร์พระไตรปิฎกมากขึ้น ไม่ใช่เพียงแต่เป็นตำราทางธรรมเท่านั้น แต่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตได้เป็นอย่างดี ทำให้ชีวิตมีความสุขในทางโลก และพ้นทุกข์ในทางธรรม เป็นการเปิดชุมทรัพย์ในพระไตรปิฎกให้สาธารณชนได้เห็นในอีกมุมมองหนึ่ง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบที่สำคัญ คือ รูปแบบการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐทางโลก รูปแบบการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐทางธรรม และองค์ความรู้ในพระไตรปิฎก สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม ยังมีรายละเอียดที่สมควรค้นหาต่อยอดเพิ่มเติม เพื่อประโยชน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งสำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็น ดังนี้

1. ศึกษาบูรณาการศรัทธาของพระรัตนตรัยที่มีต่อการดำเนินชีวิตของสังคมไทย
2. ศึกษาเปรียบเทียบพระรัตนตรัยในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับพระรัตนตรัยในพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน
3. ศึกษาวิเคราะห์พระรัตนตรัยกับข้อปฏิบัติในการเข้าถึงภาวะความจริงสูงสุด คือพระนิพพาน

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา หาญศรีวรพงศ์. (2561). “การสร้างคุณภาพชีวิตตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา”. *ดุสิตนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ธีรพิทย์ สุริวงค์ (2561). การศึกษาวิเคราะห์การเข้าถึงไตรสรณคมน์ของชาวพุทธในสังคมไทย. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ธานี สุวรรณประทีป (2536). คัมภีร์สารัตถสมุจจยจตุภาณวารอรรถกถา: การแปลและการวิเคราะห์. *ดุสิตนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาชัยณรงค์ อภินันโท (อุดม), พระมหาจิรวัฒน์ กนตวณฺโณ. (2565). การศึกษาวิเคราะห์ไตรสรณคมน์ในพระไตรปิฎก. *วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร*, 5(3), หน้า 182-194.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2558). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 23). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์ ในเครือ บริษัท สำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โฮม จำกัด. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2560). *อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.